

Загалом, народні свята, звичаї та обряди, фестивалі, конкурси та інтерактивні програми є трансформуючим фактором передачі соціокультурного досвіду поколінь. Їх проведення у Національному літературно-меморіальному музеї Г.С. Сковороди сприяють процесу популяризації традиційної культури і родинних цінностей, розвитку сільського й фестивального туризму, народних ремесел. Це, в підсумку, дає можливість говорити про піднесення громадської ініціативи, розвиток інфраструктури, набуття компетенції, можливості презентації талантів та їх розвинення, формування позитивного дозвілля («розумного відпочинку»).

Н.М. Роман,
кандидат педагогічних наук, доцент
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Г. ХОТКЕВИЧА У ХАРКОВІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Досліджуючи питання розвитку традиційної культури в умовах глобалізації доречно звернутися до історичного досвіду кінця ХІХ – початку ХХ ст. Цей період виявився плідним для розвитку української національної культури, залишив по собі низку видатних талановитих діячів та багату творчу спадщину.

Щодо Харкова, то прогресивна інтелігенція міста не знаходилася осторонь і активно займалася вивченням історії, дослідженням народних традицій, музичного мистецтва та мови. В попередній період Харків стрімко русифікувався і з часом став центром російської освіти, культури й просвітництва. На зміну українським церковно-приходським школам прийшли російські заклади освіти різних рівнів. Чисельність населення Харкова збільшилася в десятки разів, він поступово переставав бути українським містом. Наприкінці ХІХ ст. українці майже втратили

панівні позиції, але, тим не менше, зберегли власну культуру, побут та народні звичаї.

Г. Хоткевич (1877-1938 рр.) – видатна особистість історії української культури, гордість м. Харкова. В своїй автобіографії він наголошував: «...родився у Харкові, жив у Харкові і, здається, й помру у Харкові ж, або десь поблизу» [5, с. 8]. Він запам'ятався нащадкам як ініціативна, амбітна, талановита, творча й надзвичайно обдарована людина. Завдяки своїм здібностям та наполегливості Г. Хоткевич досяг високої майстерності в літературній (прозаїк і драматург), музичній (бандурист і композитор), театральній діяльності (режисер і актор). За освітою він був інженером, ученим-винахідником, а залишився в історії як завзятий просвітянин, енергійний громадський діяч і талановитий педагог.

Ще з 1897 р. Г. Хоткевич активно працював у Харківському видавництві «Вс. І. Гуртом» (всі гуртом), членами якого були: Д. Антонович, О. Катренко, Б. Камінський і він. [5]. Головні завдання та діяльність просвітницького осередку зосереджувалися на створенні української навчальної та художньої літератури для народу. Характеризуючи членів видавничого товариства, Г. Хоткевич писав, що то був «тип старих мирних українців, які любили органічною любов'ю свій край і свій народ; мов вогник, десь глибоко в душах держали свою святиню – українську ідею» [5, с. 14]. У справах видавництва молодий просвітянин плідно спілкувався зі знаним видавцем, фольклористом і письменником Б. Грінченком та його дружиною М. Загірньою. У той час Г. Хоткевич став автором дитячих книжок: «Добром усе переможеш» (Харків: видавництво Вс. І. Гуртом, 1899 р.) [4], «Дивні пригоди комаха Сангвіна» (Львів: видавництво російського педагогічного товариства, 1901 р.) [3], «Про сиріт. Збірничок для дітей. Упорядкував Гнат Галайда» (Харків: видавництво Вс. І. Гуртом, 1903 р.).

За свідченням Г. Хоткевича, зусиллями видавництва «Вс. І. Гуртом» були надруковані твори Т. Шевченка «Наймичка», І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я», рукопис «Учителя Зозулі» (Ів. Спілки) «На чужій стороні» [5]. Особисто Г. Хоткевичем була укладена українська азбука – дидактична гра, за допомогою якої він намагався вирішувати завдання поширення грамотності серед

українського народу. Тиражі були досить високими. Згодом донька Г. Хоткевича Галина в спогадах писала: «Ще з давніх часів, коли батько керував видавництвом, видав він абетку для складання слів. Не було браку паперу, бо ще аж до 1940 року збереглося достатньо цієї абетки» [6, с. 63].

Під час навчання в Харківському технологічному інституті [1] Г. Хоткевич брав активну участь у створенні драматичного гуртка. Студенти-аматори інсценували твори Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, М. Кропивницького, підтримували українські просвітницькі традиції. Влітку 1900 р., під час учителювання в родині Беклемішевих, він організував у Печенігах драматичний гурток і поставив «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка. У 1902-1905 рр. Г. Хоткевич керував першим робітничим театром в Україні [2]. До акторської трупи входили робітники паровозного заводу, Гельферіх-Саде та Мельгозе. Г. Хоткевич жартував, що він був «єдиний тілігент» серед більш ніж 150 учасників робітничого театру [5]. Спочатку репетиції «малоросійського» театру проходили в приміщеннях залізничних майстерень, згодом – в Народному домі Харківського товариства розповсюдження серед народу грамотності [2].

Репертуар театру під керівництвом Г. Хоткевича був доволі широким, його складали п'єси: «Шельменко денщик» Г. Квітки-Основ'яненка; «Пошились у дурні», «Наймичка», «Чмир», «Дві сім'ї», «Олеся», «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького; «Бондарівна», «Понад Дніпром», «Чумаки», «Мартин Боруля», «Хазяїн», «Розумний дурень» І. Карпенка-Карого; «Записки сумасшедшего» М. Гоголя [2]. Самодіяльні артисти не лише були задіяними в театральних постановках, а й завзято займалися розповсюдженням літератури, виданої Товариством грамотності українською мовою. Без сумніву, участь у робітничому театрі позитивно впливала на їхній загальнокультурний, мистецький та інтелектуальний розвиток. Організаційний талант, здатність згуртовувати навколо себе небайдужих та обдарованих людей, високий патріотизм допомагали Г. Хоткевичу успішно реалізувати свої амбітні просвітницькі проекти.

Ідеї Г. Хоткевича сьогодні не втратили своєї актуальності, його просвітницький досвід є прикладом для сучасних фахівців та

аматорів, які працюють над питаннями дослідження, збереження, розвитку і популяризації національної культури в умовах глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Харківський державний обласний архів. Ф. 770, Харьковский технологический институт, оп. 2, ед. хр. 2097. Личное дело студента Хоткевича. 1894. – 35 л.
2. Харківський державний обласний архів. Ф. 200, Харьковское общество распространения в народе грамотности, оп. 1, ед. хр. 278. Отчет и переписка о работе Народного дома и его кружков. Репертуар и расписание спектаклей под реж. и упр. Г. Хоткевича. 1905. – 26 л.
3. Хоткевич Г. Дивні пригоди комаха Сангвіна, ним самим розказані. Видавництво російського педагогічного товариства. – Львів, 1901. – 128 с.
4. Хоткевич Г. Добром усе переможеш. Вид. Вс. І. Гуртом. – Х.: Печатное дело, 1899. – 31 с.
5. Хоткевич Г. Моя автобіографія. Гнат Хоткевич / Упор. А. Болабольченко, Г. Хоткевич. – К., 1994. – С. 8-27.
6. Хоткевич Г. Слідом за пам'яттю. Спогади про батька. – К.: Кобза, 1993. – 63 с.